

YLIVELKAANTUMINEN - SYYT JA SEURAUKSET

Henna Ripatti

Kandidaatintutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän avoin yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Jyväskylän avoin yliopisto
Tekijä Henna Ripatti	
Työn nimi Ylivelkaantuminen- syyt ja seuraukset	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 28
<p>Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli koota yhteen ja analysoida tutkimuskirjallisuutta ylivelkaantumisen syistä ja laajentaa ymmärrystä suomalaisten aikuisten taloudellisesta toimintakyvystä. Tutkimuksessa ylivelkaantumista tarkastellaan taloussosiaalityön viitekehyksen kautta. Tarkemmin määritelty tutkimuskysymys on ylivelkaantumisen syyt ja seuraukset sekä taloudellinen toimintakyky.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä on käytetty kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Tutkimusaineisto koostui kahdeksasta suomenkielisestä ja yhdestä englanninkielisestä julkaisusta. Aineiston analyysi on toteutettu teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla.</p> <p>Ylivelkaantumiselle ei ole olemassa virallista määritelmää. Sillä viitataan tilanteeseen, jossa velkojen maksamiseen ei jää riittävästi rahaa päivittäisten menojen jälkeen. Tuloihin perustuvan määritelmän mukaan henkilö on ylivelkaantunut, jos velkaa on viisinkertaisesti vuosituloihin nähden. Ylivelkaantumista voidaan määritellä myös subjektiivisesti, jolloin ihminen arvioi itse pystyvänsä selviytymään veloista vai onko maksukyky alentunut.</p> <p>Taloudenhallinnan haasteet ja ylivelkaantuminen näkyvät sosiaalityön asiakkaiden elämässä. Tulot ja menot eivät kohtaa, jos päivittäisiä kuluja ei saada katettua. Velkaantumisen taustalla saattaa olla useita tekijöitä, kuten taloudenhallinnan osaamattomuutta, työttömyyttä, yltiöpäistä kuluttamista tai terveydellisiä haasteita.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan ylivelkaantuminen on moniulotteinen ilmiö, jonka mittaaminen yhdellä mittarilla on haastavaa. Tällä hetkellä elämme yhteiskunnassa, jossa käteisen rahan käyttö on vähentynyt ja velalla ostaminen lisääntynyt. Uusien luottojen käyttö vanhoista selviämiseen on yleistynyt, joka lisää riskiä ylivelkaantumiseen. Velkaantuminen aiheuttaa häpeää, jolloin kynnyks hakea apua kasvaa. Ylivelkaantumista tarkasteltaessa tunnustetaan ennaltaehkäisevän työn merkitys. Taloudellisen haavoittuvuuden lisääntyminen vaatii täsmällisiä toimia, kuten sosiaalityöntekijöiden talousosaamisen kehittämistä sekä moniammatillisen verkostoyhteistyön vahvistamista.</p>	
Asiasanat Ylivelkaantuminen, taloudellinen huono-osaisuus, taloudellinen toimintakyky	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja Ohjaaja YTT dosentti Mia Tammelin	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	NÄKÖKULMIA TALOUSSOSIAALITYÖHÖN	3
	2.1 Taloudellisen toimintakyvyn määrittely.....	4
	2.1.1 Ylivelkaantuminen.....	5
	2.1.2 Taloudellinen huono-osaisuus	7
	2.2 Taloudellisen toimintakyvyn tukeminen	9
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	12
	3.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymys	12
	3.2 Kirjallisuuskatsaus	13
	3.3 Aineiston hankinta ja rajaus	14
4	TUTKIMUSTULOKSET	22
	4.1 Ylivelkaantumisen syyt	23
	4.2 Ylivelkaantumisen seuraukset	24
	4.3 Taloudellinen toimintakyky	25
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	26
6	LÄHTEET	29
7	LIITEET	33
	7.1 Taulukko 1 Aineiston hakusanat	33
	7.2 Taulukko 2 Sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	34
	7.3 Taulukko 3 Tutkielmaan valittu aineisto.....	34
	7.4 Taulukko 4 Aineiston analyysi.....	35

1 JOHDANTO

Taloussosiaalityö on ajankohtainen sekä perusteltu tutkimusaihe, joka on jäänyt vähemmälle huomiolle aikuissosiaalityön tutkimuksissa. Taloudenhallinnan haasteet ja ylivelkaantuminen näkyvät vahvasti sosiaalityön asiakkaiden elämässä. Arjen kuluja rahoitetaan pikavipeillä ja velalla ostamisesta on tulossa uusi normaali. Vaikka asuntolainat muodostavat suurimman osan suomalaisten veloista, kulutusluotto on yleisin yksityishenkilön ottama luottomuoto (Rantala & Tarkkala 2010, 20). Tällä hetkellä elämme luottoyhteiskunnassa, jossa oman talouden tilanne on vaikeasti hahmotettavissa (Bolmberg, Maunula & Hiilamo 2014, 260). Yksi syy tähän on käteisen rahan käytön väheneminen ja puutteelliset taidot havainnoida oman talouden tilaa. (Zechner 2019, 4.) Vaikka luotot ovat tärkeä osa osa taloudenpitoa, työllisyyden haasteet ja kulutusluottojen helppo saatavuus aiheuttavat myös ahdinkoa. Luottotietojen menettäminen yhteiskunnassa, jossa moni asia toimii luottokelpoisuuden kautta voi olla hankala yhtälö. (Bolmberg, Maunula & Hiilamo 2014, 260.)

Tulot ja menot eivät kohtaa, kun päivittäisiä kuluja ei saada katettua. Monesti velkakierre näyttää alkavan perusteltuun syyhyn otetusta lainasta. Lopulta luotoilla rahoitetaan elämistä ja aiempien velkojenmaksua. Velkaantumisen taustalla voi olla taloudenhallinnan osaamattomuutta, motivaation puutetta tai yltiöpäistä kulutusta. Myös riippuvuudet, kuten peliriippuvuus tai päihteet voivat olla velkaongelmien taustalla. (Zechner 2019, 4.)

Aikuisten odotetaan kykenevän hallitsevan talouttaan, silti yhä useammalla suomalaisella on maksuhäiriömerkintä (Zechner, 2019, 4). Sosiaalityön näkökulmasta

maksuhäiriöiden tiedetään olevan yhteydessä heikkoon koulutustasoon, aiempiin toimeentulovaikeuksiin ja mielenterveysongelmiin (Hiilamo ym. 2021, 33).

Taloudellisen syrjäytymisen ennaltaehkäisy ja ylivelkaantumisen katkaiseminen ovat monisyinen haaste, johon yhteiskunnan tulisi kohdentaa resursseja niin psykofyysisen kuin taloudellisen auttamisen keinoin.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on koota yhteen ja analysoida tutkimuskirjallisuutta ylivelkaantumisen syistä ja laajentaa ymmärrystä suomalaisten aikuisten taloudellisesta toimintakyvystä. Tämä kirjallisuuskatsaus sisältää viisi lukua. Johdannossa käsitellään lyhyesti velkaantumista ja esitellään tutkielman pääpiirteet, jonka jälkeen käsitellään taloussosiaalityön näkökulmia yleisellä tasolla. Sosiaalityön tutkimuksissa syrjäytymistä on tarkasteltu köyhyyden, marginaalistamisen ja huono-osaisuuden käsitteillä. Viime aikoina ihmisten elämäntilanteita on alettu tarkastelemaan laajemmin myös taloudellisen kyvykkyyden käsitteen avulla. (Viitasalo 2021, 219.) Tutkielmassa käsitellään ylivelkaantumista sekä yksilö- että yhteiskuntatasolla ja tarkastellaan taloudellista toimintakykyä. Kolmannessa luvussa käsitellään tutkimuksen tavoitteita ja tutkimusprosessia, jonka jälkeen luku neljä kuvaa tutkimustuloksia. Lopuksi luvussa viisi pohditaan tutkielman avulla saatuja tuloksia ja arvioidaan tulosten luotettavuutta.

2 NÄKÖKULMIA TALOUSSOSIAALITYÖHÖN

Sosiaalityöntekijät toimivat keskeisessä roolissa köyhyyden vastaisessa toiminnassa, jonka vuoksi on tärkeä ymmärtää kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja taloudellisen toimintakyvyn merkitys. (Viitasalo 2019, 8.) Taloussosiaalityö on kokonaisvaltaista auttamistyötä, jolloin ihminen huomioidaan psykofyysisenä kokonaisuutena. Ihmisten hyvinvointiin kuuluvat aineelliset, sosiaaliset ja henkiset tarpeet. Mikäli perustarpeet eivät tule tyydytetyksi elämänlaatu heikkenee. Hyvinvointia ei voi rakentaa vain ulkoisten tekijöiden varaan. Sosiaaliset suhteet, henkinen kasvu ja aineellinen hyvinvointi ovat osa kokonaisvaltaista hyvinvointia ja perustuvat toiminnallisuuteen. Toiminta on paitsi itseilmaisun väline myös kuulluksi tulemisen keino. Aiemmin hyvinvointia on pyritty korjaamaan elinoloja parantamalla, koska ihmisten on ajateltu olevan ulkoisten tekijöiden tulos. Tällöin kuulluksi tuleminen ja kokemuksellisuus ovat saattaneet jäädä toissijaiseksi. (Lehto 2014, 21-23.) Sosiaalityössä toimitaan vuorovaikutussuhteissa tilanteissa, joissa ihmiset hakevat apua ratkaistakseen haastavia tilanteita (Viitasalo 2019, 12). Tämän vuoksi kohtaamisilla ja asenteilla on merkitystä luottamuksen rakentamisen kannalta (Karjalainen 2019, 44). Toimeentulovaikeudet ovat monimutkaisia haasteita ja niihin nivoutuu toivottomuuden, syyllisyyden ja häpeän tunteita (Viitasalo 2019, 12). Lisäksi itse pärjäämisen eetos hidastaa avun hakemista (Rantala & Tarkkala 2010, 25). Tämä korostaa sosiaalityön sensitiivisen työotteen merkitystä sekä verkostoyhteistyön kehittämisen tarvetta.

2.1 Taloudellisen toimintakyvyn määrittely

Toimintakykyteoria pohjautuu käsitykseen hyvinvoinnista, joka osaltaan rakentuu toimintakyvyn varaan. Kyseessä on monitieteinen tutkimustraditio, joka selittää hyvinvointia autonomiaan ja osallisuuteen perustuen. Toimintakykyteoria on nojannut ajatukseen siitä, että ihmisten toimintakyky on riippuvainen sekä yksilöllisistä ominaisuuksista, että instituutioiden kautta tarjotuista mahdollisuuksista kehittyä ja toimia osana yhteisöä. (Viitasalo 2019, 8, 9.)

Viitasalon (2019, 9) mukaan taloudellinen toimintakyky (financial capability) on laaja käsite, jonka avulla viitataan sekä yksilö- että yhteisötason taloudelliseen toimintaan. Yksilötasolla toimintakyky on halua ja kykyä vaikuttaa oman elämän olosuhteisiin. Yhteisötasolla tarkastellaan rakenteita, kuten monimutkaisia hakuprosesseja tai hidasta päätöstentekoa etuusasioissa (Zechner 2019, 16). Nämä tekijät vaikuttavat osaltaan yksilöiden taloudelliseen toimintakykyyn.

Viitasalon (2021, 218–219) mukaan taloudellisen kyvykkyyden käsite on lähtöisin Amartya Senin ja Martha Nussbaumin keskusteluista oikeudenmukaisuudesta ja toimintamahdollisuuksista. Sosiaalityössä oleellista näiden teoreettisten keskusteluiden pohjalta on se, että yksilökohtaiset kyvyt ovat yhteydessä sosiaaliin rakenteisiin. Taloudellista toimintakykyä voidaan vahvistaa kollektiivisesti, toimimalla yhdessä. Lisäksi ajattelussa korostuu inhimillinen kehitys, jonka yksi osa on taloudellinen kyvykkyys.

Toimintakyvyn tukemisen lisäksi sosiaalityöhön liitetään hyvinvoinnin, onnellisuuden ja elämänhallinnan käsitteet. Professori J.P Roosin (1987) mukaan elämänhallinnalla tarkoitetaan ihmisten sisäistä ja ulkoista sopeutumiskykyä kulloiseenkin elämäntilanteeseen. Ulkoinen elämänhallinta liittyy elintasoon eli ulkoisiin olosuhteisiin, kuten tulotasoon ja asumiseen. Sisäinen elämänhallinta on ihmisen kykyä kohdata vaikeuksia. Sosiaaliturvan avulla voidaan vahvistaa ulkoisia puitteita, mutta sisäiseen elämänhallintaan voi olla vaikeampi vaikuttaa. (Vatula-Pimiä ja Forss 2014, 21–22.)

Arvot, asenteet ja tunteet vaikuttavat ihmisten taloudelliseen käyttäytymiseen. Tutkimusten mukaan ylivelkaantumisella on yhteys stressiin ja mielenterveysongelmiin (Isola, Turunen & Hiilamo 2016, 150). Pitkään jatkuessa talousvaikeudet voivat johtaa siihen, että ihminen menettää uskon tulevaisuuteen. Haavoittuvassa tilanteessa olevat tarvitsevat sosiaalityön tukea ja sitä, että heidän uskoaan ja toimintakykyään vahvistetaan. (Viitasalo 2019, 12.)

2.1.1 Ylivelkaantuminen

Ylivelkaantuminen tänä päivänä on ollut hyvin erilaista verrattuna 1990-luvun lama-aikaan. Tuolloin huolena on ollut yrittäjien velat, takaajat ja työttömyys. Viime vuosina ongelmat ovat liittyneet vakuudettomien luottojen käyttöön. (Rantala & Tarkkala 2010, 19.) Vaikka kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat kasvaneet 2000-luvulla, erilaisten lainojen yhteenlasketut euromäärät ovat kasvaneet tuloja enemmän. Kehitys on johtanut velkaantumisasteen kasvuun. Suomen Pankin mukaan vuoden 2019 lopussa suomalaisten velkaantumisaste oli 129 prosentin ennätysluvussa. (Majamaa & Rantala 2020, 6.)

Suurin osa kotitalouksien lainavelasta on asuntolainaa, mutta kulutusluotot ovat olleet nopeassa kasvussa. Lainatarjonnan monipuolistuttua myös velkaantuminen on lähtenyt kasvuun, riippumatta iästä tai sosioekonomisesta asemasta. Merkittävä ylivelkaantumista aiheuttava tekijä on kulutusluottojen helppo saatavuus. (Majamaa & Rantala 2020, 6, 7.) Kuluttajasuojalain uudistus on ollut yksi keino rajoittaa kuluttajien epärationaalisia päätöksiä. Kuluttajasuojalakiin liittyvien muutosten tavoitteena on ollut velkaantumisen hillitseminen ja kuluttajien aseman parantaminen. Lainsäädännön avulla on muun muassa lisätty luotonantajien velvoitteita ja näin pyritty ehkäisemään luoton myöntäminen tilanteissa, joissa maksuvaraa ei ole. (Majamaa & Rantala 2020, 98.)

Ylivelkaantuminen koskettaa yhä laajempaa väestöryhmää, jonka vuoksi se voidaan kuvata sosiaalisena ongelmana. Euroopan tasolla huolenaiheena on ollut erityisesti nuorten kykenemättömyys maksaa asuntolainoja tai elämisen kuluja. (Majamaa & Rantala 2020, 6, 7.) Suomessa nuorten velkaantumisen taustalla näkyy taloudellista osaamattomuutta. Toinen muutos velkaantumisessa on maksamattomien velkojen koostuminen useista, jopa kymmenistä erilaisista veloista. (Majamaa & Rantala 2020, 7.)

Yllättävät elämäntilanteet voivat kaataa talouden vailla puskuria. Avio-avoerot ovat tavanomainen talouden horjuttaja tilastoja tarkasteltaessa. (Rantala & Tarkkala 2010, 26.) Tutkimusten valossa etenkin alle 25-vuotiaat, vähän koulutetut nuoret aikuiset ovat velkaantuneita. Pahimmassa tapauksessa täysikäistyttyään velkaa on kertynyt muutaman kuukauden aikana yli kymmenen tuhatta euroa. Asuntolainojen velkamäärät ovat kasvaneet lapsiperheissä ja laina-ajat ovat pidentyneet. Suomessa rahapelaamisen lisääntyminen näkyy velkakierteen eri vaiheissa ja ulkomailla Suomeen muuttaneiden taloutta näyttää rasittavan yritysvelat. Kulutusluottojen käyttäjillä tiedetään olevan mielenterveysongelmia. Erityisesti kaksisuuntaisen mielialahäiriön maaninen vaihe enteilee alun kulutus- ja velkaantumisvaihetta, jota seuraa masennus ja kyvyttömyys ottaa tilannetta enää haltuun. (Rantala & Tarkkala 2010, 27–28.)

Ylivelkaantumiseen liittyy paljon negatiivisia tunteita. Ahdistus, nöyryytys ja häpeä ovat yleisiä velkaantumiseen liittyviä tunteita. Tutkimusten mukaan etenkin miehillä on tarve tulla toimeen omillaan ja häpeä nousee pintaan, kun elämässä epäonnistuu. (Heinonen 2012, 203.) Monesti vähävaraisuus merkitsee myös sitä, että jostain joudutaan luopumaan. Velkaantumisen vuoksi kotitaloudessa saatetaan kieltäytyä tai luopua jostain itselle tärkeästä asiasta, kuten vaatteista tai yhteydenpidosta ystäviin. (Krok 2012, 141.) Velkaongelmaa voidaan tarkastella henkilön subjektiivisena arviona siitä, kuinka hän suoriutuu maksusitoumuksistaan. Ulkopuolisen arvio voi olla, että velkaongelma on alkanut jo, kun vanhaa velkaa pyritään maksamaan uudella velalla. (Rantala & Tarkkala 2010, 20.) Suomessa kuluttajien velkaongelmien hoitaminen on pirstaleinen ja kankea. Ylivelkaantuneet hakeutuvat avun piiriin liian

myöhään ja ratkaisujen löytäminen vie aikaa. Suomesta puuttuu keinoja reagoida velkaongelmiin ajoissa. (Peura- Kapanen, Aalto, Lehtinen & Järvinen 2016, 9.)

2.1.2 Taloudellinen huono-osaisuus

Tutkimusten mukaan huono-osaisuus on suhteellista ja sitä voidaan tarkastella monin eri tavoin. Monesti huono-osaisuus rinnastetaan köyhyyteen. Köyhyys voidaan kuvata absoluuttisena, jolloin tulot eivät yksinkertaisesti riitä vähimmäistasoon ja perustarpeisiin. Suhteellisesta köyhyydestä on kyse silloin, kun yksilön kulutusmahdollisuudet tai materialistiset elinolot ovat kaukana yhteiskunnan yleisestä tasosta. Köyhyyttä voidaan tarkastella esimerkiksi keskimääräisenä tulotasona tai poliittisesti määritellyn köyhyysrajan mukaan. (Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2000, 12.) Köyhyys on moniulotteinen ilmiö, jolloin köyhyyden mittaaminen voi olla haastavaa. Köyhyyden tutkiminen yhden indikaattorin kautta voi rajoittaa tutkimustuloksia. Köyhyyttä tutkittaessa tulisi määritellä köyhyysraja, valita köyhyysindikaattori ja pohtia mikä tutkimusmenetelmä sopii kulloiseenkin tutkimukseen. (Kauhanen, Riihelä & Tuomala 2020, 7.) Köyhyyttä tutkittaessa kohdataan perusoikeuskysymyksiä. Esimerkiksi eriarvoisuuden on esitetty loukkaavan ihmisoi-keuksia, sillä se vähentää ihmisten mahdollisuuksia täysipainoiseen inhimilliseen elämään. (Eskelinen & Sironen 2017, 14.)

Kettusen ym. (2000, 12) mukaan köyhyyden syihin lukeutuu sekä yksilöllisiä, että yhteiskunnallisia tekijöitä. Yksilöllisiä tekijöitä voivat olla kyvyttömyys tai haluttomuus tehdä työtä, kykenemättömyys säädellä kulutustottumuksia tai edesvas- tuuttomuus suhteessa omaan elämään. Yhteiskunnallisia syitä voivat olla talouden taantuma tai toimimaton koulutus- tai sosiaaliturvajärjestelmä. Ohisalon, Laihialan, Tuomen & Saaren (2015, 437) tutkimusten perusteella huono-osaisuus näyttää ka- saantuvan samoille ihmisille. Työttömyyden pitkittyessä ihmissuhteet kärsivät ja

yksinäisyyden kokemukset aiheuttavat luottamuspulaa muita ihmisiä kohtaan. Tämä enteilee henkisen ja fyysisen jaksaminen heikkenemistä. Huono-osaisuuden kasautuminen aiheuttaa kierteen, jossa erilaiset sosiaaliset- ja terveydelliset haasteet ruokkivat toisiaan. (Ohisalo ym. 2015, 438.) Syrjäytymisestä on kyse silloin, kun yksilöä ja yhteisöä yhdistävät siteet heikkenevät ratkaisevasti. Syrjäytyessään ihminen joutuu normaalien sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle ja elämänhallinnan tunne heikkenee merkittävästi. Syrjäytymiselle ominaista on ongelmien kasaantuminen sekä usean elämän osa-alueen haasteet. (Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2000, 12-14.) Kuten ylivelkaantumisen myös syrjäytymisen yksiselitteinen määrittely on haastavaa. Syrjäytymistä voidaan tarkastella yksilön tai ryhmän heikkona kiinnittäytymisenä yhteiskuntaan ja osallisuuteen, toisaalta se voidaan määritellä myös prosessina, jolloin yksilö joutuu suljetuksi ulkopuolelle hyvinvointia tuottavista instituutioista, kuten koulusta tai työstä. (Eskelinen & Sironen, 2017, 12.) Tutkimuksen mukaan leipäjonossa asioivien huono-osaisuus on kasautunut kaikille huono-osaisuuden ulottuvuuksille, kuten taloudelliseen, sosiaaliseen ja terveydelliseen ulottuvuuteen. Neljännes ruoka-avussa asioineista ei puolestaan koe itseään huono-osaiseksi. (Ohisalo ym. 2015, 437, 443.) Tämä puoltaa käsitystä siitä, että huono-osaisuus on henkilökohtainen kokemus.

Perustoimeentulotuen Kela siirron jälkeen Suomessa on havahduttu siihen, että kaikki eivät osaa käyttää sähköisiä palveluita tai osaa hahmottaa mitkä laskut hyväksytään perustoimeentulotuessa. Tietämättömyys etuuksista ja avuttomuus käyttää palveluita on johtanut siihen, että sosiaalityön puoleen käännetään vasta siinä vaiheessa, kun häätö uhkaa maksamattomien vuokrien takia tai asunnosta on katkaistu sähköt, koska sähkölaskut ovat maksamatta. (Zechner 2019, 5.) Taloudellisiin vaikeuksiin vaikuttavia syitä on paljon. Kansantalouden tilanne vaikuttaa riskiin joutua työttömäksi ja kulutusluottojen helppo saatavuus (sekä yleinen asenne rahoitusratkaisuihin) vaikuttavat siihen, kuinka rahaan suhtaudutaan. Kodista opittu malli ja lapsena luotu identiteetti kulutustavaroiden kautta ovat myös merkityksellisiä asioita tarkasteltaessa arvoja ja asenteita kuluttamisen taustalla. (Zechner 2019, 19, 20.) Riittävä toimeentulo on osallisuuden edellytys. Köyhyyden kokemukset

vaikuttavat tulevaisuuden suunnitteluun ja pienituloisuus asettaa paineita, riippumatta taloudellisista toimintamahdollisuuksista. Huomioitavaa on myös se, että valtaosalla työelämän ulkopuolella elävillä on ollut vaikeuksia perustarpeiden tyydyttämisessä. (Karjalainen 2019, 43.) Nykyajan nopeassa elämäntyyliässä ja monimutkaisessa yhteiskunnassa vaaditaan entistä enemmän erilaisia resursseja, jotta elämä olisi tasaista. Köyhyydessä elävien kulutusmahdollisuudet ovat rajallisia ja tunne siitä, ettei itsellä ole varaa samoihin mahdollisuuksiin kuin muilla voi olla lohdutonta. Köyhyyden kokemus voi ilmetä päivittäisessä arjessa elannon ja muiden perustarpeiden osalta tai kehittyä hiljalleen tilanteeksi, jossa yksilöllä ei ole enää mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan täysipainoisena jäsenenä. (Peura-Kapanen ym. 2016, 23–24.)

2.2 Taloudellisen toimintakyvyn tukeminen

Sosiaalityön tehtävä on syrjäytymisen ehkäiseminen sekä leimaantumista aiheuttavien olosuhteiden poistaminen. Puheissa esiintyy ennaltaehkäisevän työn merkitys, mutta käytännössä asiakkaat tulevat sosiaalityön palveluihin vasta kun ovat vaikeuksissa. (Karjalainen 2017, 252.) Suomessa taloussosiaalityötä on vahvistettu kehittämällä verkostotyötä sekä erilaisia työvälineitä. Myös talousosaamisen kehittämiseen on lisätty resursseja. Palveluiden käytettävyyttä sekä luotettavuutta nähdään taloudellista kyvykkyyttä edistävinä tekijöinä (Viitasalo 2021, 218).

Eriarvoisuuden lisääntyminen heikentää yhteiskunnan eheyttä ja horjuttaa uskoa hyvinvointiyhteiskunnan kestävään tulevaisuuteen. (Vaarama, Moisio & Karvonen 2017, 280.) Sosiaalityöntekijät ovat avaintoimijoita taloudellisesti vaikeassa elämäntilanteissa elävien ihmisten kohtaamisessa. Toimeentulotukivaikkeudet eivät

kuitenkaan läheskään aina ole ensisijainen haaste, jonka vuoksi ihmiset hakeutuvat sosiaalityöntekijän luokse. (Viitasalo 2019, 8.)

Viitasalo (2019, 10–13) jakaa toimintakyvyn vahvistamisen kolmeen teemaan, joiden avulla pyritään vahvistamaan haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asemaa. Teemat ovat asianajo, kohtaaminen ja työmenetelmät.

Asianajo on yksilöiden tukemista, mutta myös pyrkimystä vaikuttaa yhteiskunnalliseen ajatteluun ja palveluihin sekä päätöksen tekoon. Asianajolla viitataan toimiin asiakkaan puolestapuhujana sekä vaikuttamistyöhön, jolla pyritään poistamaan eriarvoisuutta ja parantamaan elämäntilanteita. (Viitasalo 2019, 11, 12.)

Kohtaamisissa tuen ja kontrollin määrä vaihtelee. Kyse on vuorovaikutussuhteesta, joka yhdistyy psykososiaaliseen tukeen, läsnäoloon ja pyrkimykseen ymmärtää yksilön tilanne. Toimeentulon vaikeudet ovat monimutkaisia. Asenteet ja arvot vaikuttavat taloudelliseen käyttäytymiseen ja pitkään jatkuneet rahahuolet voivat tuoda toivottomuuden ja häpeän tunteita, jotka vaikuttavat uskoon tulevaisuudesta. Kuormittava elämäntilanne, terveysongelmat tai riippuvuudet muodostavat vyyhdin, jossa raha-asiat ovat yksi osatekijä lisäämään kielteisiä tunteita. Luottamus siihen, että asiat järjestyvät ja tukea on saatavilla, syntyy monesti kohtaamisien ja vuorovaikutuksen kautta. (Viitasalo 2019, 12, 13.) Turvattomuuden tiedetään heikentävän elämänlaatua. Jolloin turvattomuuden poistaminen ja onnellisuuden lisääminen tuovat uskoa omiin mahdollisuuksiin ja auttavat kestämaan epävarmuutta. (Lehto 2014, 88.)

Erilaisia **työmenetelmiä** voidaan hyödyntää suunnitelmallisesti taloudellista toimintakykyä vahvistamaan. Myös yksilö- ja ryhmäkohtaisten toimintamenetelmien hyödyntäminen voi tukea elämänhallintaa ja taloudenlukutaitoja. (Viitasalo 2019, 10.) Takuusäätiö on julkaissut useita erilaisia materiaaleja, joita taloussosiaalityössä voidaan hyödyntää. Etenkin erilaiset budjetointi työvälineet tai Mitä eläminen maksaa - opas ovat käyttökelpoisia työvälineitä taloudenhallinnan tukemisessa. (Takuusäätiö i.a.)

Taloussosiaalityössä korostuvat toimet, joiden avulla pyritään varmistamaan asiakkaiden mahdollisuus tarvitsemiinsa palveluihin. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa palveluiden kehittämistä verkostoyhteistyöllä, uusien työvälineiden

käyttöönottoa sekä aikuissosiaalityön talousosaamisen vahvistamista. Taloudellisen toimintakyvyn edellytyksiin kietoutuu useita tekijöitä. Tämän vuoksi toimijuutta tuetaan parhaiten tekemällä kokonaisvaltainen arvio elämäntilanteesta ja elinoloista. (Viitasalo 2021, 218, 219.)

Rakenteellinen sosiaalityö on tärkeä osa taloussosiaalityötä. Rakenteellisen työn avulla tehdään näkyväksi ihmisten tarpeet ja toiveet suhteessa yhteisöön ja yhteiskunnan tarjoamiin mahdollisuuksiin. Rakenteellista sosiaalityötä toteutetaan muun muassa työyhteisöjen kokouksissa, oppilaitosyhteistyönä ja moniammatillisissa verkostoyhteistyökokouksissa. Tuotoksina voi syntyä muistioita, yhteistoimintakäytäntöjä tai opinnäytetöitä. Jos näitä sosiaalityön muotoja tunnustetaan, niitä voidaan hyödyntää systemaattisemmin sosiaalityötä kehitettäessä. (Karjalainen 2019, 48).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tämän tutkielman tavoitteena on tuottaa ajankohtaista tietoa ylivelkaantumisen syistä ja seurauksista. Ylivelkaantumisen moninaisuuden ymmärtäminen auttaa kehittämään sosiaalityötä sekä tuo näkyväksi verkostoyhteistyön merkityksen taloudellisen toimijuuden vahvistamisessa. Kandidaatintutkielman avulla nostetaan esiin syitä ja seurauksia, joita ylivelkaantuminen on tuonut esiin 2000-luvun tutkimusten perusteella. Tutkielmassa painottuu aiempien tutkimusten kehityssuunta, joiden kautta velkaantumista on tutkittu viime vuosina.

3.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymys

Kandidaatintutkielman tavoitteena on kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla selvittää suomalaisten aikuisten ylivelkaantumisen syitä ja seurauksia sekä tarkastella taloudellisen toimintakyvyn merkitystä aiemmissä tutkimuksissa. Tutkielman tutkimuskysymykset ovat:

Ylivelkaantumisen syyt ja seuraukset?

Taloudellisen toimintakyvyn tukeminen

3.2 Kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsauksen avulla pyritään tuomaan esiin näkökulmia, joiden kautta aihetta on aiemmin tutkittu (Tuomi & Sarajärvi 2009, 123). Tavoitteena on kehittää ja arvioida jo olemassa olevaa teoriaa ja luoda uutta tietoa. Kyseessä on metodi ja tutkimustekniikka, jonka avulla tutkitaan aiempia tutkimuksia ja kootaan kokonaiskuva tutkimuksien tuloksista, joita käytetään perustana uusille tutkimustuloksille. Kirjallisuuskatsaus voidaan tehdä myös ennen laajempaa tutkimusta. Tällöin tarkoituksena on tarkastella kriittisesti tietyn alueen kirjallisuutta, jotta voidaan osoittaa, miksi uusi tutkimus on tarpeellinen. (Ayeyard 2010, 1-2.) Kirjallisuuskatsaus jaotellaan kolmeen perusmalliin, joita ovat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja Meta-analyysi. (Salminen, 2011 3-6.)

Tässä tutkimuksessa käytetään kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, jota voidaan luonnehtia yleiskatsaukseksi. Tällöin havaintoja tarkastellaan tietystä, määritellystä näkökulmasta. Näkökulmat ovat tutkielman teoreettinen viitekehys. (Alasuutari 2014, 79.) Lisäksi kuvaileva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa ilmiön laaja-alaisen tarkastelun, ilman tarkkoja rajauksia (Salminen 2011, 6).

Tämän tutkielman teoreettisena viitekehysenä on ylivelkaantuminen ja taloudellinen toimintakyky. Teoreettinen viitekehys määrittelee, minkälainen aineisto tulee kerätä ja minkälaista menetelmää aineiston analyysissä käytetään. Näin ollen teoreettisen viitekehysten sekä metodin valitseminen on relevantti ja kauaskantoinen ratkaisu. (Alasuutari 2014, 83.) Kirjallisuuskatsaus sopii tämän tutkimuksen menetelmäksi hyvin, koska työn avulla rakennetaan kokonaiskuva ylivelkaantumisesta aiempia tutkimustuloksia hyödyntäen.

3.3 Aineiston hankinta ja rajaus

Tutkimusprosessi alkoi aiheeseen perehtymisellä ja aineiston keruulla. Alkuperäinen tutkimuskysymys oli sosiaalisen luototuksen käyttö taloudellisen toimintakyvyn tukena. Aihe ei kuitenkaan tuottanut riittävästi vertaisarvioituja tutkimuksia, jolloin tutkimuskysymys laajennettiin koskemaan taloussosiaalityötä, taloudellista toimintakykyä ja ylivelkaantumista. Tällöin tuloksia alkoi kertymään ja kysymyksen asettelua täytyi tarkentaa.

Kysymystä rajattiin aikuissosiaalityön näkökulmaan sekä ylivelkaantumiseen. Vertaisarvioituja tutkimuksia haettiin hakusanoilla: aikuissosiaalityö, taloudellinen toimintakyky, taloudellinen syrjäytyminen, financial capability, financial literacy, financial social work, ylivelkaantuminen ja ylivelkaantuminen Suomessa (taulukko 1.)

Taulukko 1 Aineiston hakusanat (liite 1)

Ylivelkaantuminen	OR	Financial Social Work
Taloudellinen toimintakyky		Financial Capability
Taloudellinen syrjäytyminen		Financial Social Work
Ylivelkaantumisen		Financial Literacy
Ylivelkaantuminen Suomessa		

Aineiston tuli olla ajankohtaista, jolloin hakuja rajattiin vuosille 2000-2022. Tarkoituksena oli havainnoida nouseeko jokin tietty teema muita enemmän esiin. Lisärajausena hakutuloksista poistettiin lapsiperheet ja alle 18-vuotiaat. Tutkimuskohteena olivat aikuiset ylivelkaantuneet suomalaiset. Tutkielmaan valikoituivat aineistot, jotka olivat sisäänottokriteerien mukaiset ja vastasivat tutkimuskysymykseen (liite 2, taulukko 2. Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit).

Taulukko 2 Sisäänotto- ja poissulkukriteerit (liite 2)

	Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Aihe	Ylivelkaantuminen (syyt, seuraukset)	Muu aihe
Kohderyhmä	Aikuiset	Lapsiperheet, alle 18- vuotiaat
Vertaisarviointi	Vertaisarvioitu	Ei vertaisarvioitu
Julkaisukieli	Suomi, Englanti	Muut kielet
Julkaisuvuosi	2000-luku	Aiemmat tutkimukset
Saatavuus	Koko teksti ilmaiseksi saatavilla	Maksullinen teksti

Sisäänottokriteereinä olivat aihe, vertaisarviointi, julkaisuvuosi, aineistotyyppi, saatavuus sekä julkaisukieli. Hakuja tehtiin pääasiassa Google Scholarin, Jyväskylän yliopiston kirjaston, Helsingin yliopiston kirjaston, Tampereen yliopiston kirjaston sekä Turun yliopiston kirjaston tietokantoihin. Velkaantumisen näkökulmasta tutkittiin myös talousaiheisten Pro Gradu tutkielmien lähdeluetteloita sekä taloussosiaalityön raporttien lähdeluetteloita tarkastellen minkälaisista lähtökohdista ylivelkaantumisesta on aiemmin tutkittu. Lisähakuja kohdistettiin sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehdien Januksen arkistoihin.

Aineistoa tarkasteltiin kriittisesti ja tutkimuskysymyksen kautta. Maksulliset aineistot rajattiin kokonaan hakujen ulkopuolelle. Aluksi aineistoa löytyi 48 kappaletta. Mukana oli väitöskirjoja, OECD työpaperi ja raportteja, jotka käsittelivät suomalaisten hyvinvointia, mutta eivät olleet vertaisarvioituja. Mukana oli myös tilastoja velkomustuomioista sekä erilaisten köyhyysmittareiden analysointeja. Aineistoa rajattiin abstraktin, aineiston saatavuuden ja aineiston sisällön mukaan. Hakuja tarkennettiin koskemaan vertaisarvioituja suomen- ja englanninkielisiä tutkimuksia.

Tutkielman keskeisiksi käsitteiksi muodostuivat ylivelkaantuminen, taloudellinen huono-osaisuus ja taloudellinen toimintakyky. Sisäänotto- ja poissulkukriteerien mukaan aineiston analyysiin valikoitui yhdeksän vertaisarvioitua

artikkeliä, joista kahdeksan on suomenkielisiä ja yksi englanninkielinen vertaisarvioitu artikkeli. Artikkelit on julkaistu vuosina 2010-2021.

Aineiston kuvaus

Rantala & Tarkkala (2010) tarkastelivat luottojen käyttöön liittyviä velkaongelmia. Analyysin pääaineistona oli 14 haastattelua, joiden avulla selvitettiin velkaongelmien parissa työskentelevien näkemyksiä 2000-luvun lopun velkaongelmista. Analyysia varten haastateltiin talous- ja velkaneuvoja sekä muita verkostoyhteistyötahoja. Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna ja kysymyspatteristo oli kaikille haastatteluun osallistuineille sama. Lisäaineistona oli kulutusluottoja tarjoavien yritysten markkinointiretoriikka. Analyysin tarkoituksena oli selvittää millaista toimijuutta ja tarvetta kuluttajille välitetään. Kokonaisuutta tarkasteltiin ensin kulutusluottojen markkinointiretoriikan kautta, kuinka asiakas esitetään toimijana. Sen jälkeen käsiteltiin haastatteluaineistosta esiin nousseita velkaantumiseen liittyviä ongelmia. Tämän jälkeen eriteltiin velkaantumisen ilmenemismuotoja eri väestöryhmien välillä. (Rantala & Tarkkala 2010 19, 22, 23.)

Turusen & Hiilamon (2014) systemaattisen katsauksen päätavoitteena oli tehdä yhteenveto velkaantumisen vaikutuksista mielenterveyteen ja fyysiseen terveyteen. Otos on tehty 33 vertaisarvioidun julkaisun avulla. Tutkimuksessa käytetyt tiedot on kerätty vaiheittain. Bibliografisista tietokannoista haettiin vertaisarvioituja artikkeleita velkaantumisen vaikutuksista terveyteen. Hauissa käytettiin englanninkielisiä termejä, kuten ”velka, velkaantuminen, ylivelkaantuminen, konkurssi, kuolleisuus ja itsemurha, kuolema, sairaus, masennus, stressi, fyysinen terveys, terveyskäyttäytyminen”. Laajemman otannan vuoksi tutkimusvalikoimaan sisällytettiin hakutermit myös saksaksi ja ruotsiksi. Alkuperäiset haut johtivat 1874 tiivistelmään, jonka jälkeen sisäänotto- ja poissulkukriteerien myötä tutkimukseen valikoitui 33 vertaisarvioitua julkaisua vuosilta 1994–2003. Tutkimuksessa sovellettiin erilaisia velkaantumismääritelmiä ja tutkittiin monia sairastuvuus- ja kuolleisuustuloksia. Tutkimukset

sijoittuivat eri maihin ja erilaisiin ikäryhmiin. Osa artikkeleista olivat pitkittäistutkimuksia. Kaikissa artikkeleissa käytettiin kvantitatiivisia menetelmiä. Otoksen tuloksia on tarkasteltu kuuden eri teeman pohjalta: vaikutukset mielenterveyteen, masennukseen, itsemurhiin, kuolleisuuteen, fyysiseen terveyteen ja terveystyöskäytymiseen. (Turunen ym. 2014, 2.)

Blomberg, Maunula & Hiilamo (2014) tarkastelivat pitkäaikaisen velkaantumisen yhteyttä myöhempään sairastavuuteen 1990-2000-lukujen välillä. Sairastavuuden mittarina käytettiin lääkkeiden erityiskorvaavuuksien voimassaoloa. Aineisto rajattiin työikäisiin ylivelkaantuneisiin, jotka identifioitiin luottorekisterin avulla. (Blomberg. ym 2014, 248-249.)

Majamaa, Saraoja, & Rantala (2017) analysoivat oikeudelliseen perintään edenneitä velkomustuomioita. Analyysi perustuu kahteen aineistoon. Ensimmäiseen aineistoon on satunnaisotannalla kerätty yksipuolisia yksityishenkilöiden velkomustuomioita ajanjaksolta 1.7.2012-30.6.2014 ja toinen velkomustuomioihin perustuva aineisto on kerätty ajanjaksolla 1.1.2014-30.6.2016. Aineiston ulkopuolelle on jätetty velkomustuomiot, joissa ei ole ollut tietoa vastaajan iästä tai pääoma oli jo maksettu. Velkomustuomioista koodattiin velallista koskevia tietoja, kuten ikä, sukupuoli, asuinpaikka, velkapääoma ja pääomaan liittyvät kulut. Velkatyypit luokiteltiin asumiseen, sanomalehtiin, telepalveluihin, etämyyntiin ja tililuottoihin. Lisäksi luokiteltiin luottokorttivelat, kulutusluotot, pikavipit, pankkilainat, terveyspalvelut ja muut. Luokkaan tuntematon sijoitettiin ne velkojat, joiden alkuperää ei aineiston perusteella saatu selvitettyä. Velkaopääomien keskiarvoja tarkasteltiin ja aineistolle laskettiin ikäryhmittäin sekä sukupuolittain velkapääomien keskiarvot. Tämän jälkeen tarkasteltiin muutoksia ikäryhmien välillä sekä velkapääomien euromääräisiä muutoksia. (Majamaa ym. 2017, 676-679.)

Isola, Turunen & Hiilamo (2016) tarkastelivat köyhyyttä selviytymisen näkökulmasta. Tutkimuskysymyksenä on mitä selviytyminen tarkoittaa myönteisenä muutoksena ja miten se näkyy talousvaikeuksia kohdanneiden ihmisten kokemana. Tutkimus perustuu Syrjäytymisestä selviytymiseen Suomessa- hankkeesta kerättyyn aineistoon, joka koostuu Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä- kirjoituskilpailun 134

kirjoitukseen vuodelta 2006 sekä samojen kirjoittajien kirjoituksiin vuodelta 2012. Aineiston avulla tutkittiin, kuinka selviytymisen edellytyksiä voidaan parantaa. Aineisto on litteroitu ja tekstistä on eroteltu myönteiset muutokset. Sisällöt on jaettu teemoihin raha, mielekäs tekeminen, terveys, sosiaaliset suhteet, tuki, lohtu, toimijuus ja tila. Aineiston analyysi on toteutettu kuvailevana. (Isola, Turunen & Hiilamo 2016, 150–152.)

Mäkisen (2017, 153–157) tutkimuksessa tarkasteltiin kuinka köyhyyden yleisyys ja syvyys muuttuvat, kun mittausmenetelmänä on viitebudjettimittari. Tieteellisessä artikkelissa verrataan viitebudjettiköyhyysmittarin ja tuloköyhyysriskimittarin avulla tuotettuja tietoja köyhyydestä. Tutkimus nostaa esiin erilaisten köyhyysmittareiden ongelmallisuuden luotettavan tiedon tuottamisessa.

Kauhanen, Riihelä & Tuomala (2020, 6–11) määrittelevät köyhyysrajaa ja tutkivat köyhyyden yleisyyttä sekä vakavuutta Suomessa 1990–2010-luvulla käytössä olleiden kotitalouksien tulojen perusteella. Tutkimuksen aineistona on käytetty tilastokeskuksen tulonjaon kokonaisainestoon perustuvaa aineistoa vuosilta 1995–2014 sekä tulonjaon palveluaineistoa 1990–2017-luvuilta. Tutkimuksessa on hyödynnetty Fosterin ym. (1984) esittämää FGT(a) mittaa, jota on sovellettu poikkileikkaus aineistoihin.

Viitasalon (2021) artikkeli käsittelee Björn Blomin ja Stefan Morénin tunnistamia mekanismeja, joilla selitetään asiakastyön vaikutuksia taloussosiaalityössä. Viitekehys muodostuu taloudellisen hyvinvoinnin sekä taloudellisen kyvykkyyden vahvistamisen ytimeen. Aineisto koostuu sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä, kuinka taloudellisia vaikeuksia on käsitelty sosiaalityössä. Aineisto on koottu kolmesta ryhmäkeskustelutallenteesta, jotka käsittelivät talouteen ja toimeentuloon liittyviä ongelmia sekä työvälineitä ja ratkaisuehdotuksia. Aineisto on analysoitu kysymällä millaisista tekijöistä talouteen ja toimeentuloon liittyvä työskentely koostuu sekä millaisia ominaisuuksia liitetään eri toimijoihin ja mitä vaikutuksia sosiaalityöllä saadaan aikaan. (Viitasalo 2021, 218–222.)

Määttä (2010) tarkastelee palvelujärjestelmän puutteista johtuvia toimeentulotuen väliinpuutoamiskokemuksia. Tutkimus kohdistuu toimeentulotuen

pitkäaikaisasiakkaiden ominaisuuksiin ja lukumäärään. Aineiston avulla on analysoitu palvelujärjestelmän aukkoja ja tuotu esiin ihmisten erilaisia elämäntilanteita liittyen toimeentulotuen hakemiseen. Artikkelin tutkimuskysymykset ovat: Millaiset elämäntilanteet altistavat toimeentulotuen väliinpuotoamiselle? Mikä on viranomaisten rooli väliinpuotoamisprosessissa? Tutkimusaineisto koostuu kirjoitetuista kertomuksista. Kirjoituspyyntö julkaistiin muutamissa suomalaisissa sanomalehdissä. Kirjoituksia kertyi 194 kappaletta. Tutkimusmenetelmänä käytettiin Grounded Theory-pohjaista aineistolähtöistä sisällöin analyysiä, jossa aineistosta tuotetaan kategorioita ja uusia käsitteellisiä luokitteluja. (Määttä 2010, 20–23.)

Aineiston analyysi

Sisällönanalyysin avulla voidaan analysoida tutkimuksia systemaattisesti ja objektiivisesti. Analyysin avulla tutkija pyrkii käsitteellistämään tai narratiivisesti yleistämään esitetyt väitteet. Menetelmän avulla pyritään kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä tiivistetysti ja etsimään tekstistä merkityksiä, jolloin luotettavien johtopäätösten tekeminen helpottuu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 102–104; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.) Analyysin avulla pyritään luomaan selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä aineistosta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108).

Kandidaatintutkielmaan valikoituivat aineistot, jotka vastasivat tutkimuskysymykseen ja olivat sisäänottokriteerien mukaiset. Sisäänottokriteerien mukaisesta aineistosta eroteltiin asiat, jotka ovat kiinnostavia tutkimuskysymysten kannalta. Erotellut teemat kerättiin yhteen, erilleen muusta aineistosta. Aineisto luokiteltiin ja jaettiin teemoihin. Aineistoa tarkasteltiin kriittisesti koko prosessin ajan, tutkimuskysymys huomioiden. Muuttuvat hakusanat kirjattiin ylös. Aineisto rajattiin sisällön, saatavuuden ja julkaisuvuoden mukaan. Aineiston tyypittelyn avulla tiivistettiin joukko tiettyä teemaa koskevia näkemyksiä yleistyksiksi. (Sarajärvi & Tuomi 2017, 159.) Taulukkoon 3 on koottu lyhyt kuvaus tutkielmaan valitusta aineistosta (liite 3, Taulukko 3. Tutkielmaan valittu aineisto).

Aineiston analyysissä hyödynnettiin teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä aineistosta etsitään teorian perusteella tiettyjä merkityksiä. Teorialähtöinen analyysi nojaa tiettyyn teoriaan, jonka mukaan on määritelty tutkimuksen kohteen olevat käsitteet. Toisinsanoen tutkittava ilmiö määritellään jonkin tunnetun ilmiön mukaisesti ja aineistosta etsitään sisältöjä teoriaa kuvaavista lausumista. (Sarajärvi & Tuomi 2017, 166, 197.) Sisällönanalyysin avulla luotiin analyysirunko (taulukko 4.), jonka avulla pelkistettiin tekstin sisältöä. Analyysirungon sisälle muodostettiin aineistosta erilaisia ala- ja yläluokkia. Luokittelun avulla aineistosta poimittiin systemaattisesti asiat, jotka kuuluivat analyysirunkoon ja kuvasivat ilmiötä. (Sarajärvi & Tuomi 2017, 193, 194.)

Analyysin pääluokat olivat ylivelkaantumisen syyt ja ylivelkaantumisen seuraukset. Analyysirungon alaluokiksi muodostuivat psyykinen- ja fyysinen terveys, taloudellinen toimintakyky, ennaltaehkäisevän työn vaikeus, resurssit sekä luottojen käytön rajoittaminen. Taulukko 4 (liite 4. Aineiston analyysi) havainnollistaa aineiston analyysiprosessia tekstin pelkistämisen ja luokittelun kautta.

Taulukko 4 Aineiston analyysi

Alkuperäinen teksti	Pelkistetty teksti	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Tulosten mukaan ylivelkaantuneisuudella oli selvä yhteys lääkkeiden erityiskorvaus oikeuksien kautta mitattuun psyykkiseen ja fyysiseen sairastuvuuteen- etenkin naisilla	Ylivelkaantumisella ja lääkkeiden erityiskorvaavuudella on yhteys etenkin naisten kohdalla	Ylivelkaantuminen ja psyykinen/ fyysinen terveys	Sairastuvuuden lisääntyminen	Ylivelkaantumisen seuraukset
Haastatteluissa tuli toistuvasti esiin, kuinka apua haetaan usein vasta kun lisäluottoja ei enää myönnetä maksuhäiriömerkinnän takia tai velat ovat jo menossa ulosottoon	Avunpiiriin hakeudutaan vasta kun kaikki muut keinot ovat jo käytetty	Taloudellinen toimintakyky, ennaltaehkäisevän työn vaikeus, Resurssit sosiaaliturvamenot	Avun hakeminen	

Usein siis eletään yli maksuky- vyn, koska oman talouden ra- joja ei yksinkertaisesti hallita. Kulutuksen rakentaminen luottojen ja korttien varaan on hankalaa, jos käsitys tu- loista ja menoista on hatara	Oma raha käyttö ja kulutus on vaikeasti hahmotettavissa usein maksuvaihto- ehtojen myötä	Taloudellinen toimintakyky	Taloudelli- sen toimin- takyvyn hal- tuunotto	Ylivelkaantu- misen syyt
Tulokset osoittavat, että lain- säädannöllä on joiltain osin mahdollista vaikuttaa velka- ongelmien syntymiseen ja ku- luttajakäyttäytymiseen, mutta ongelmat saattavat siirtyä toisaalle, tässä van- hempiin ikäryhmiin	Lainsäädännöllisin keinoin voidaan joiltain osin vaikut- taa velkaongelmien syntyyn	Kulutusluotto- jen ja pika- vippien käytön rajoittaminen	Taloudellis- ten resurs- sien vahvis- taminen	

4 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkielman tavoitteena oli koota yhteen ja analysoida tutkimuskirjallisuutta ylivelkaantumisen syistä sekä laajentaa ymmärrystä suomalaisten aikuisten taloudellisesta toimintakyvystä. Tarkemmin määriteltynä tutkimuskysymyksenä oli ylivelkaantumisen syyt ja seuraukset sekä taloudellinen toimintakyky.

Tutkimusaineistoja yhdisti näkökulma ylivelkaantumisen moninaisuudesta. Ylivelkaantumiselle ei ole olemassa virallista määritelmää. Suomen Pankin mukaan kotitalous on ylivelkaantunut, mikäli velkaa on enemmän kuin viisinkertainen käytettävissä oleva vuositulo (Blomberg, Maunula & Hiilamo 2014, 245). Euroopan neuvoston (1975) köyhyysmääritelmän mukaan ihmiset, joiden resurssit ovat niin vähäiset, että se estää heitä osallistumasta elämäntapaan, jota pidetään heidän kotimaassaan vähimmässään hyväksyttävänä elintasona ovat köyhiä (Mäkinen 2017, 154).

Ylivelkaantumisen määrittely on vaikeaa ja velkaantumista on tutkittu useiden erilaisten mittarien avulla, kuten viitebudjettimittareiden ja tuloköyhyysriskimittareiden avulla (Mäkinen 2017, 153, 154). Esimerkiksi viitebudjetin keskeisenä lähtökohdiana on määritelty tulotaso, jota käytetään vähimmän hyväksytyt elintason saavuttamisen mittaamisessa. Viitebudjetti toimii eräänlaisena elintason mittarina. Haasteena mittarin käytössä on yleistäminen. Väestö on tarpeiltaan moninainen, jonka vuoksi esimerkiksi eri sosioekonomisissa luokissa terveyteen tai liikkumiseen liittyvät tarpeet eroavat toisistaan. (Mäkinen 2017, 155, 156.)

4.1 Ylivelkaantumisen syyt

Velkakierteen syntymiseen pitäisi vaikuttaa jo siinä vaiheessa, kun velallinen huomaa, etteivät rahat eivät riitä jo olemassa olevien velkojen maksuun. Mitä enemmän velkaa kasaantuu, sitä vaikeammaksi asian ratkaiseminen muuttuu. (Majamaa, Sarasoja & Rantala 2017, 684, 689.) Toisaalta nopeassa velkaantumisessa on vaikea auttaa. Velanhoitojärjestelyistä ei todennäköisesti ole apua, jos velkaantuminen jatkuu (Rantala & Tarkkala 2010, 30). Myös elämänhallinnan haasteet huomioivalle talous-sosiaalityölle on tarve, joka vaatisi velkaantuneen elämäntilanteen huomioimista moniammatillisesti (Rantala & Tarkkala 2010, 30). Huomion arvoista on myös Mäkisen (2017, 162) tekemä havainto, jossa viitebudjetissa määritelty vähimmäiselintaso ei täyty työttömien peruspäivärahan tai minimisairauspäivärahan turvin elävien kohdalla. Sosiaaliturvajärjestelmän varassa elävien työttömien ja sairaspäivärahalla olevien henkilöiden etuuksien taso on niin matala, että perustarpeet jäävät tyydyttämättä, eikä yhteiskunnallinen osallisuus ole mahdollista. Sama haaste näkyy opintotuella elävien kohdalla. (Mäkinen 2017, 162.) Köyhyysriski ja köyhyyden syvyys eroavat muun muassa tästä syystä eri sosioekonomisissa luokissa (Kauhanen, Riihelä & Tuomala 2020, 26).

Elämme luottoyhteiskunnassa, jossa erilaiset rahoitusvaihtoehdot ovat tärkeä osa taloudenpitoa läpi elämän (Blomberg, Maunula & Hiilamo 2014, 260). Vakuudettomien luottojen helppo saatavuus lisää kuitenkin ylenpalttista kuluttamista ja hämärtaa oman talouden kantokykyä. Monen maksujärjestelmän yhtäaikainen käyttö on haastavaa ja johtaa usein virheellisen maksukyvyyn ennakkointiin. (Rantala & Tarkkala 2010, 19, 22.) Kuluttajien on haastava ymmärtää kokonaiskuvaa, kun palveluiden tarjoajia on paljon ja etenkin kulutusluottojen markkinointi houkuttelee kuluttamaan.

4.2 Ylivelkaantumisen seuraukset

Ihmiset haluavat toimia itsenäisesti, jolloin ylivelkaantuminen pitkittyy ja aiheuttaa stressiä sekä häpeän tunteita. Tämä puolestaan vaikuttaa sairastavuuden lisääntymiseen ja terveydellisiin haasteisiin. Tutkittaessa lääkkeiden erityiskorvaavuutta Blomberg ym. (2014, 245, 258–260) osoittavat, että ylivelkaantuneisuudella on selvä yhteys psyykkiseen ja fyysiseen sairastuvuuteen, etenkin naisilla. Tämän arvelaan johtuvan siitä, että ylivelkaantuneet miehet ovat saattaneet tukeutua toimeentulossa puolison resursseihin tai siirtää tuloja puolisolle. Naisten kohdalla on usein ollut niin, että molemmat puoliset ovat velkaantuneita, jolloin kotitalouden velkaantuminen on ollut kokonaisvaltaisempaa. Blomberg, Maunula & Hiilamo (2014, 258–260) ovat tutkineet terveyden ja ylivelkaantumisen yhteyttä ja toteavat, että vaikka lääkkeiden erityiskorvausoikeuksia käytetään sairastavuuden mittarina, saadaan näiden tutkimusten avulla esiin vain ne sairaudet, jotka kuuluvat korvaavuuden piiriin. Esimerkiksi masennuksen on kansanvälisesti todettu olevan yhteydessä velkaantumiseen, mutta lääkkeiden erityiskorvaavuus myönnetään masennuksen hoitoon vain silloin kun oireena on psykoottisia piirteitä, joka osaltaan vääristää tilastoja. (Blomberg ym. 2014 258, 259.) Uusien luottojen käyttö vanhoista luotoista selviämiseen on yleistä. Tämä antaa mahdollisuuden ylläpitää mielikuvaa velkaongelman selviämisestä. Samalla tilanteen pitkittyminen luo häpeää ja ihminen ei lopulta uskalla avata edes laskuja. Kynnys kertoa taloudellisista haasteista ulkopuolisille on korkea. (Rantala & Tarkkala 2010, 25.) Isola ym. (2016, 157) toteavat, että köyhien voimavaroja voitaisiin lisätä vähentämällä tuloihin liittyvää epävarmuutta. Etenkin hyvinvointipalveluissa olisi tärkeä panostaa katkeamattomaan asiakassuhteeseen.

4.3 Taloudellinen toimintakyky

Ylivelkaantumisen moninaisuuden ymmärtämisellä ja sosiaalityöntekijöiden talousosaamisen kehittämisellä on merkitystä asiakkaan avun saamiseen ja kuulluksi tulemiseen. Aineiston tulokset osoittavat, että ylivelkaantuminen kietoutuu työttömyyden ja terveydentilan lisäksi taloudenhallinnan haasteisiin sekä moniin elämänmuutoksiin. Kasvava taloudellinen haavoittuvuus vaatii harkittuja ja täsmällisiä toimia. Kuluttajien taloudellisen lukutaidon vahvistamiseen halutaan panostaa. Ihmisillä tulisi olla riittävä taloudellinen tietämys, jotta he voivat tehdä viisaita valintoja monimutkaisilla rahoituspalvelumarkkinoilla. Omilta vanhemmilta perityt taidot vaikuttavat aikuisten kulutuskäyttäytymiseen. Kannustaminen kuluttamiseen ja kannustaminen säästämiseen vaikuttavat niin taloudellisiin taitoihin kuin mahdollisuuksiin ansaita rahaa. (Sherrard 2010, 1, 18.)

Tutkimusten mukaan lainsäädännöllä voi joiltain osin vaikuttaa velkaongelmien syntyyn ja kulutuskäyttäytymiseen. Tällöin velkaantumisen painopiste saattaa siirtyä esimerkiksi eläkkeellä oleviin ikäryhmiin. (Majamaa, Sarasoja & Rantala 2017, 684.) Toisaalta kohtuuttomien lainaehtojen rajoittaminen lainsäädännön avulla koetaan tärkeäksi (Majamaa, Sarasoja & Rantala 2017, 686). Yhteiskunta on tunnistanut ilmiön, jossa markkinalogiikka lisää avuttomuutta pärjätä kulutusyhteiskunnassa. Tämä on lisännyt tarvetta henkilökohtaiselle talousneuvonnalle, jossa huomioitaisiin kokonaisvaltainen elämäntilanne (Rantala & Tarkkala 2010, 30.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkielman tavoitteena oli tuoda esiin ylivelkaantumisen moniulotteisuus sekä yksilö- että yhteiskuntatasolla. Tutkielman avulla tarkasteltiin suomalaisten aikuisten ylivelkaantumista ja taloudellista toimintakykyä. Tarkoituksena oli havainnoida ilmiöitä, jotka nousevat esiin ylivelkaantumista käsittelevissä tutkimuksissa. Tutkimusaineistona oli yhdeksän vertaisarvioitua artikkelia, jotka käsittelivät ylivelkaantumista kukin omista viitekehyksistään. Aineistoa tarkasteltaessa nousi esiin, että ylivelkaantumiselle ei ole olemassa virallista määriteltä (Blomberg, Maunula, Hiilamo 2014, 245). Ylivelkaantumiseen johtava luotoilla velkaantuminen ei myöskään katso ikää tai sosioekonomista asemaa (Rantala & Tarkkala 2010, 30).

Kirjallisuuskatsauksen avulla tehtyjen havaintojen perusteella velkaongelmat koskettavat yhä useampaa suomalaista joko suoraan tai välillisesti (Majamaa ym. 684). Vanhojen velkojen maksaminen uudella luotolla on yleistä, jonka esitetään vahvistavan yksilöiden toimijuutta näennäisesti. Tämän vuoksi ylivelkaantuminen saattaa pitkittyä ja aiheuttaa stressiä. Kulutusluottojen käyttö edustaa itsenäistä nopeaa ratkaisua velkaantumisen katkaisuun. (Rantala & Tarkkala 2010, 30, 31.) Talousosiaalityön keinot puuttua ylivelkaantumiseen ovat tutkimusten valossa vähäiset.

Erilaisten rahoitusvaihtoehtojen lisääntyminen on tuonut kuluttajille lisää valinnan vapautta, mutta myös taloudelliset huolet ovat lisääntyneet. Lainsäädännön

avulla on pyritty joissain määrin rajoittamaan holtitonta luottojen hakemista. Tämä on saattanut aiheuttaa ongelmien siirtymistä toisaalle. Esimerkiksi korkokattosäätelyn ulkopuolelle jääneiden kulutusluottojen osuus markkinoilla kasvoi, kun pikavippien osuus laski. (Majamaa ym. 2017, 684.) Yhdysvalloissa on keskusteltu kulutusluotoista jo kauan termillä ”saalistava luotonanto” (predatory lending). Tämä kuvaa epäedullisten lainojen tarjoamista haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille, joilla ei ole maksukykyä. Yhdysvalloissa luottojen käyttö on oleellinen osa elämää, jolloin ne uhkaavat sekä vähävaraisten, että keskiluokkaisten tauloutta. (Rantala & Tarkkala 2010, 21, 22.) Tutkimusten perusteella myös Suomessa on havahduttu tilanteeseen, jossa velkakierre näyttää alkavan perusteltuun syyhyn otetusta lainasta, mutta saattaa johtaa tilanteeseen, jossa elämisen kuluja rahoitetaan erilaisilla luotoilla. (Zechner 2019, 4.)

Ylivelkaantumisen tiedetään vaikuttavan ihmisten halukkuuteen pyrkiä työmarkkinoille. Yhtenä syynä tähän mainitaan ulosoton alaisena oleminen. Tämän on nähty vaikuttavan harmaan talouden nousuun, mutta myös heikentävän ihmisten toimintakykyä. (Blomgren ym. 2014, 247.) Aineistoja yhdisti näkemys siitä, että ylivelkaantuminen aiheuttaa stressiä ja heikentää terveydentilaa. Erityisesti mielenterveysongelmat ja itsemurha-ajatukset olivat yleisiä ylivelkaantuneilla. Monesti vähävaraisuus myös tarkoittaa sitä, että jostain itselle tärkeästä asiasta joudutaan luopumaan (Krok 2012, 141).

Mäkinen (2017, 153) tuo tutkimuksessaan esiin kuinka köyhyyden moniulotteisuudesta johtuen ilmiön tavoittaminen yhdellä mittarilla on haasteellista. Köyhyysmittareita tarkasteltaessa tulee huomioda, että ylivelkaantumiselle ei ole olemassa virallista määritelmää, jossa voitaisiin jaotella velkaantuneet ja ei-ylivelkaantuneet. (Blomberg ym. 2014, 245.) Myös maksuongelmista kertoviin tilastoihin on syytä suhtautua varauksella, koska tilastoihin ei rekisteröidy esimerkiksi kulutusluotot, jotka on maksettu uudella kulutusluotolla. Lisäksi tilastot eivät kerro onko laina maksettu esimerkiksi sukulaiselta lainatulla rahalla. Suomessa ei ylipäänsä ole tällä hetkellä saatavilla tutkimustietoa siitä, kuinka yleistä on maksaa velka uudella velalla. (Rantala & Tarkkala 2020, 26.)

Tutkielman avulla voidaan osoittaa, että Suomessa on selvä tarve talousosaamisen vahvistamiselle. Taloudellista toimintakykyä tulisi vahvistaa, jotta ihmisten itsenäinen selviytyminen helpottuisi ja ymmärrys omasta taloudellisesta tilasta lisääntyisi. Velkaantumisen taustalla näyttää olevan niin taloudenhallinnan osaamattomuutta, motivaation puutetta kuin harkitsemantonta rahankäyttöä (Zechner 2019, 4). Taloussosiaalityössä korostuvat toimet, joiden avulla pyritään varmistamaan asiakkaan mahdollisuus tarvitsemiinsa palveluihin. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa niin verkostoyhteistyön kehittämistä, kuin talousosaamisen vahvistamista. (Viitasalo 2021, 218-219.) Tulevaisuudessa tulisi pohtia tuleeko talousosaaminen integroida osaksi peruskoulujen opintokokonaisuutta, jotta suomalaisten taloudellinen toimintakyky vahvistuisi. Onko talousneuvonnalla vaikuttavuutta tilanteissa, jossa luottomarkkinoiden tarjoamat helpot ratkaisut houkuttelevat kuluttajia? Entä voidaanko korottomilla lainoilla, kuten sosiaalisen luototuksen avulla auttaa velkakierteen katkaisemisessa ja talouden hallintaan saattamisessa?

Tutkielman avulla tuotiin esiin ylivelkaantumiseen liittyviä moniulotteisia haasteita sekä aiempien tutkimuksien pirstaleisuutta. Köyhyyttä sekä huono-osaisuutta on tutkittu Suomessa paljon, mutta ylivelkaantuminen tuotti vähemmän vertaisarvioituja tutkimustuloksia. Monet englanninkieliset aineistot olivat maksullisia, jonka vuoksi sisäänotto- ja poissulkukriteerien mukaisesti ne rajautuivat pois aineistosta. Aineiston analyysin avulla saatiin kuitenkin luotettava, ajankohtainen kuva suomalaisten ylivelkaantumisesta sekä taloudellisesta toimintakyvystä. Aineisto tuki käsitystä lisätutkimusten tarpeellisuudesta sekä moniammatillisen verkostotyön kehittämisestä.

6 LÄHTEET

Alasuutari, Pertti. 2014. Laadullinen tutkimus 2.0. 5. uudistettu painos. Vastapaino. Tampere. 79, 83.

Ayeyard, Helen. 2010. Doing a literature review in health and social care: a practical guide. 1-2. Viitattu 12.2.2022
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/reader.action?docID=771406>

Bolmberg, Jenni; Maunula, Nico & Hiilamo, Heikki. 2014. Sairastuttaako velka? 15 vuoden seurantatutkimus pitkäaikaisesti velkaantuneista. 245, 248, 249, 258, 259, 260 Viitattu 23.3.2022 <https://www.julkari.fi/handle/10024/116221>

Eskelinen, Niko & Sironen, Jiri. 2017 (toim.): Köyhyys- syitä ja seurauksia. Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto. 14, 12. Viitattu 25.3.2022 <http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2013/04/Koyhyys-syita-ja-seurauksia-2017.pdf>

Heinonen, Jari. 2012. Miesten kokemuksia köyhyydestä ja asiakkuudesta. Häpeä köyhyyskokemusten ytimessä. Forssén, Katja; Roivanen, Irene; Ylinen, Satu & Heinonen, Jari. (toim.) 2012. Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011. 203.

Hiilamo, Aapo; Keski-Säntti, Markus; Kääriälä, Antti & Hiilamo, Heikki. 2021. Nuorten aikuisten maksuhäiriömerkinnät - rekisteritutkimus ikäkohorteilla 1987 ja 1997. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. 33. Viitattu 12.2.2022

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143055/nuorten-aikuisten-maksuhairiomerkinnaat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Isola, Anna- Mari, Turunen, Elina & Hiilamo, Heikki. 2016. Miten köyhät selviytyvät Suomessa?Yhteiskuntapolitiikka 82 (2016):2 Viitattu 25.3.2022 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130412/yp1602_isola.pdf?sequence=2&isAllowed=y, 150-152.

Kanaoja, Aulikki; Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo. 2017. Sosiaalityön käsikirja. 4. uudistettu painos. Tietosanoma Oy. Helsinki. 4, 156-157.

Karjalainen, Pekka. 2017. Aikuissosiaalityö. Sosiaalinen syrjäytyminen ja toimeentulon ongelmat. Kanaoja, Aulikki; Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Printon. Tallinna, 252.

Karjalainen, Sirpa. 2019. Taloussosiaalityötä kehittämässä. Zechner, Minna; Karjalainen, Sirpa & Viitasalo, Katri (toim.) Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola, 43, 44, 48.

Kauhanen, Arttu; Riihelä, Marja & Tuomala, Matti. 2020. Köyhyys ja köyhyyden pitkittyminen Suomessa. Kansantaloudellinen aikakausikirja 1/2020, 7. 6-11, 26. Viitattu 23.3.2022. https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2020/02/KAK_1_2020_WEB-8-31.pdf.

Kettunen, Terttu; Ihalainen, Jarmo & Heikkinen, Hannele. 2000. Monimuotoinen sosiaaliturva. 3. uudistettu painos. WSOY. Helsinki. 12-14.

Krok, Suvi. 2012. Yksinhuoltajaäitien köyhyydestä selviytymisen strategiat. Säästäväisyys muuttuu hyveeksi. Teoksessa Kohtaako sosiaalityö köyhyyden?141

Lehto, Markku. Markkinat, sosiaaliturva ja yksilön voima. 2014. Pole-kuntatieto Oy ja Markku Lehto. Sastamala. 21-23, 87-88.

Majamaa, Karoliina & Rantala, Katri. 2020. Valtioneuvoston selvityksiä. Katsaus viime vuosien ylivelkaantumiskehitykseen 2020:5. 6-7, 12, 94-95, 98. Viitattu 5.3.2022 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162625/2020_05_VN_Selvitys.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Majamaa, Sarasoja, Rantala. 2017. Viime vuosien muutokset vakavissa velkaongelmissa. Analyysi velkomustuomioissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (2017): 6. 684, 686, 676–679, 689. Viitattu 23.3.2022 <https://www.julkari.fi/handle/10024/135270>

Mäkinen, Lauri. 2017. Viitebudjetti köyhyyden mittarina – Muuttuuko köyhyyden kuva? *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (2017): 2. 153, 154, 155, 156, 157, 162. Viitattu 23.3.2022 <https://www.julkari.fi/handle/10024/134586>

Määttä, Anne. 2010. Toimeentulotuen väliinpuotoajat. *Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. Janus. vol. 18 (1) 2010* 20-34. Viitattu 25.3.2022 <https://journal.fi/janus/article/view/50546>

Ohisalo, Maria, Laihiala, Tuomi & Saari Juho. 2015 Huono-osaisuuden ulottuvuudet ja kasautuminen leipäjonoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (2015):5. 437, 438, 443. Viitattu 25.3.2022 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/127067/yp1505_ohisaloym.pdf?sequence=3

Peura-Kapanen, Liisa, Aalto, Kristiina, Lehtinen, Anna-Riitta & Järvinen, Raija. 2016. Ylivelkaantumisen ehkäisyn ja hoidon tehostaminen. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja* 26/2016. 9, 23, 24. Viitattu 25.3.2022 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79587/Ylivelkaantumisen%20ehk%c3%a4isyn%20ja%20hoidon%20tehostaminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Rantala, Kati & Tarkkala, Heta. 2010. Luotosta luottoon: velkaongelmien dynamiikka ja uudet riskiryhmät yhteiskunnan markkinalogiikan peilinä. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (1), 20, 19–22, 23, 25, 26–29, 30, 31. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100334/rantala.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Salminen, Ari. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? *Opetusjulkaisuja* 62. *Julkisjohtaminen* 4. Vaasan Yliopisto. 3–6. Viitattu 12.2.2022 https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni. 2017. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki. 157, 166, 177, 193, 194, 196.

Sherraden, Marget Sherrard. 2010. Financial Capability: What is it and how can it be created. University of Missouri- St. Louis Center for Social Development. CDS Working papers No. 10-17. Washington University in St. Louis. 1, 18. Viitattu 23.3.2022 <https://hubert.hhh.umn.edu/AssetDevelopmentPDF/FinancialCapability.pdf>

Siltaniemi, Aki; Perälähti, Anne; Eronen, Anne & Londén Pia. 2007. Hyvinvointi, palvelut ja elämänlaatu Keski-Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvakeskusliitto. Helsinki. POIS??

Takuusäätiö. Materiaalit. i.a. 10. Viitattu 6.3.2022 <https://www.takuusaa-tio.fi/palvelut-ja-materiaalit/materiaalit/page/1/?cats=0&type=0>

Tuomi, Jouni; Sarajärvi Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Jyväskylä. 102–104, 108, 123.

Turunen, Elina & Hiilamo, Heikki. 2014. Health effects of indebtedness: a systematic review. BMC. Public Health 2014, 14:489. 150–152. Viitattu 25.3.2022 <https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-14-489>.

Vaarama, Marja; Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) 2017. Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Yliopistopaino Helsinki. 280.

Vatula-Pimiä, Marja-Leena & Forss, Päivi. 2014. Sosiaalinen turva ja hyvinvointi. 5. uudistettu painos. Edita Publishing Oy. Porvoo. 21–22.

Viitasalo, Katri. 2019. Mistä taloussosiaalityössä on kyse? Zechner, Minna; Karjalainen, Sirpa & Viitasalo, Katri (toim.) Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola, 8, 9, 10–13.

Viitasalo, Katri. 2021. Taloudellisen kyvykkyyden vahvistaminen ja mekanismit sosiaalityössä. Matthies, Aila-Leena & Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati (toim.) Aikuissosiaalityö – Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Gardeamus Oy. Tallinna, 218–219, 222.

Zechner, Minna. 2019. Olosuhteet vaikuttavat taloudelliseen toimintakykyyn. Zechner, Minna; Karjalainen, Sirpa & Viitasalo, Katri (toim.) 2019. Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola. 16–20.

Zechner, Minna. 2019. Sosiaalityöstä apua taloudenhallintaan. Zechner, Minna; Karjalainen, Sirpa & Viitasalo, Katri (toim.) 2019. Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola. 4, 5.

7 LIITEET

7.1 Taulukko 1 Aineiston hakusanat

Ylivelkaantuminen	OR	Financial Social Work
Taloudellinen toimintakyky		Financial Capability
Taloudellinen syrjäytyminen		Financial Social Work
Ylivelkaantumisen		Financial Literacy
Ylivelkaantuminen Suomessa		

7.2 Taulukko 2 Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

	Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Aihe	Ylivelkaantuminen (syyt, seuraukset)	Muu aihe
Kohderyhmä	Aikuiset	Lapsiperheet, alle 18- vuotiaat
Vertaisarviointi	Vertaisarvioitu	Ei vertaisarvioitu
Julkaisukieli	Suomi, Englanti	Muut kielet
Julkaisuvuosi	2000-luku	Aiemmat tutkimukset
Saatavuus	Koko teksti ilmaiseksi saatavilla	Maksullinen teksti

7.3 Taulukko 3 Tutkielmaan valittu aineisto

Blomberg, J., Maunula, N & Hiilamo, H. 2014. Sairastuttaako velka? 15 vuoden seurantatutkimus pitkäaikaisesti ylivelkaantuneista. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014): 3.	Viitasalo, K. 2021. Taloudellisen kyvykkyyden vahvistaminen ja mekanismit sosiaalityössä. Teoksessa Matties, A-L; Svenlin, A-R & Turtiainen, K- 2021. Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Gardeamus Oy. Tallinna.
Majamaa, K., Saraoja, L & Rantala, K. 2017. Viime vuosien muutokset vakavissa velkaongelmissa. Analyysi velkomustuomioissa. Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017): 6.	Rantala, K & Tarkkala, H. 2010. Luotosta luottoon. Velkaongelmien dynamiikka ja uudet riskiryhmät yhteiskunnan markkina-logiikan peilina. Yhteiskuntapolitiikka 75 (2010): 1.
Kauhanen, A; Riihelä, M & Tuomala, M. 2020. Köyhyys ja köyhyyden pitkittyminen Suomessa. Kansantaloudellinen aikakausikirja – 116. vsk. – 1/2020.	Mäkinen, L. 2017. Viitebudjetti köyhyyden mittarina – Muuttuuko köyhyyden kuva? Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017): 2.
Isola, A-M; Turunen, E & Hiilamo, H. Miten köyhät selviävät Suomessa? Yhteiskuntapolitiikka 81 (2016): 2.	Määttä, A. 2010. Toimeentulotuen väliinputoajat. Janus. vol 18 (1) 2020, 20–34.
Turunen, E & Hiilamo, H. 2014. Health effects of indebtedness: a systematic review. BMC Public Health 2014, 14:489.	

7.4 Taulukko 4 Aineiston analyysi

Alkuperäinen teksti	Pelkistetty teksti	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Tulosten mukaan ylivelkaantuneisuudella oli selvä yhteys lääkkeiden erityiskorvausoi-keuksien kautta mitattuun psyykkiseen ja fyysiseen sairastuvuuteen- etenkin naisilla	Ylivelkaantumisella ja lääkkeiden erityiskorvaavuudella on yhteys etenkin naisten kohdalla	Ylivelkaantu- minen ja psykykinen/ fyysinen ter- veys	Sairastuvuu- den lisään- tyminen	Ylivelkaantu- misen seurauk- set
Haastatteluissa tuli toistuvasti esiin, kuinka apua haetaan usein vasta kun lisäluottoja ei enää myönnetä maksuhäiriömerkinnän takia tai velat ovat jo menossa ulosottoon	Avunpiiriin hakeu- dutaan vasta kun kaikki muut keinot ovat jo käytetty	Taloudellinen toimintakyky, ennaltaehkäi- sevän työn vai- keus, Resurssit sosiaaliturva- menot	Avun hake- minen	
Usein siis eletään yli maksuky- vyn, koska oman talouden ra- joja ei yksinkertaisesti hallita. Kulutuksen rakentaminen luottojen ja korttien varaan on hankalaa, jos käsitys tu- loista ja menoista on hatara	Oma raha käyttö ja kulutus on vaikeasti hahmotettavissa usein maksuvaihto- ehtojen myötä	Taloudellinen toimintakyky	Taloudelli- sen toimin- takyvyn hal- tuunotto	Ylivelkaantu- misen syyt
Tulokset osoittavat, että lain- säädannöllä on joiltain osin mahdollista vaikuttaa velka- ongelmien syntymiseen ja ku- luttajakäyttäytymiseen, mutta ongelmat saattavat siirtyä toisaalle, tässä van- hempiin ikäryhmiin	Lainsäädännöllisin keinoin voidaan joiltain osin vaikut- taa velkaongelmien syntyy	Kulutusluotto- jen ja pika- vippien käytön rajoittaminen	Taloudellis- ten resurs- sien vahvis- taminen	

